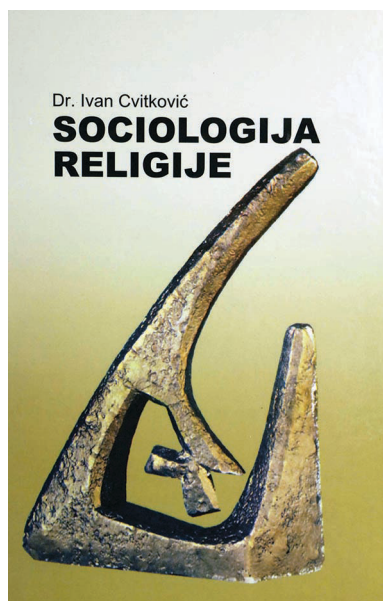

Dino Abazović

SOCIOLOGIJA RELIGIJE¹

Prije četiri godine jedan od trenutno najutjecajnijih sociologa religije Jose Casanova pozvao je Petera Bergera, velikana ne samo ove granske sociologije nego sociološke misli uopće, da održi javno predavanje novoj generaciji studenata na Fakultetu političkih nauka, pri New School University u New Yorku. Berger je imao, kako to i priliči osobi njegova profila, potpunu slobodu izbora na koju će temu iz doista široke oblasti sociologije religije govoriti studentima. Na izvjestan način, to Bergerovo predavanje bilo je posvećeno refleksijama na sociologiju religije danas, sa posebnim osvrtom na vrijeme modernosti i pitanja oko budućnosti discipline.

Nedvosmisleno, Berger smatra da je pravac kuda treba ići, kao i ono na što sociologija religije mora nuditi odgovore, jeste određeno pojmom “pluralnosti”. Naime, on kaže “da modernizam pluralizira svjetove pojedinaca i posljedično tome potkopava sve ‘zdravo-za-gotovo’ uzete izvjesnosti”.

Doista, i u kritičku teoriju danas uopće veoma su upletena pitanja poput multikulturalizma i (interkulturalizma), globalizacije, ili pak političke korektnosti.... Rekli bismo krajnje specifične postavke, tj. ono što se danas govori, ili se želi reći, a što obično nije važno za pripadnike drugog ideološkog plemena.²

Mislim da je bio nužan ovaj kraći uvod kao referencijalni okvir za ono što želim reći o trećem izdanju udžbenika “Sociologija religije”, uvaženog profesora Cvitkovića.

Naime, prva čvrsta činjenica u tom smislu je da svojim radom uopšte, a naročito ovim udžbenikom, Cvitković jeste već duže vrijeme usmjeren na

¹ Prikaz knjige *Sociologija religije* (treće izdanje). *Godišnjak*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2006, str. 564-566.

² Ovo je termin Anthonyja Stevens-Arroyoa (1998).

pluralnost, u najmanju ruku dvostruko usmjeren, ili bolje reći usmjeren na višestruku pluralnost (neka mi bude dozvoljen ovaj pleonazam jer ću ga, nadam se, pojasniti bez tautologije). Dakle, kada kažem usmjerenost na višestruku pluralnost mislim – svjetske religije kao takve, odnosa religije i drugih fenomena, a sve to skupa u okvirima pluralnog svijeta, pluralne regije i u njoj pluralne Bosne i Hercegovine.

Druga tvrda činjenica, jednako važna – autor naprosto ne dopušta sociologiji religije da bude smještena pod kategoriju *ancilla religionis* – što je, na žalost, veoma prisutan trend u svjetskoj, a sljedstveno tome, i kao želja i kao praksa, u našoj okolini. Kad smo se ponadali da smo nešto naučili iz povijesti u smislu koliko je vremena trebalo i kakve su žrtve pale da bi filozofija prestala bivati *ancilla theologiae*, sociologija kao društvena nauka *par excellence* kao da nam želi prirediti, najblaže rečeno, novo doba nelagode. S ovim udžbenikom to srećom nije slučaj. U to se može uvjeriti iole pažljivija čitateljica/čitatelj ovog neklasično klasičnog udžbenika.

U prva tri dijela knjige predstavljeno je teorijsko naslijeđe discipline, razvoj teorijskog pristupa predmetu sociologije religije, kao i ustaljen, ali samim tim i doista kompleksan metodološki odgovor na predmet i zadatke discipline. Potom nas u četvrtom dijelu udžbenika dočekuju, kao što to profesor imenuje, neki aspekti odnosa društvo-religija, ali po meni iznimno relevantni, naročito za BiH. Prije svih tu su religija i konflikti, religija i politika, religija i demokratija i ljudska prava, religija i nacija, sekularizacija – mit ili stvarnost, ateizam kao pratilac religije... da spomenem samo neke, ali i krajnje aktualne teme poput religije i globalizacije ili religije i ekologije.

Na kompleksnost, a potom i autorovu odgovornost spram tema, ukazuje preko 200 knjiga i blizu 40 tekstova iz časopisa i listova navedenih u literaturi na kraju knjige, kao i impresivno kazalo imena prisutnih na njenim stranicama.

Čini mi se da sam dužan pojasniti i šta mislim pod “neklasično klasičan” udžbenik. Ukoliko se od udžbenika očekuje da ponudi odgovore na ključna pitanja iz predmeta discipline, onda je on klasičan – doista, studenti imaju ponuđene sociološke odgovore na ta ključna pitanja, stoga bez dvojbe ovo jeste univerzitetski udžbenik. Međutim, neklasičan je utoliko što ovdje imamo popriličan broj drugih otvorenih (neodgovorenih) pitanja, teza koje tek treba diskutirati, kao i problema koji se predmetno utemeljuju izvan konteksta sociologije religije – za naše prilike, koliko je meni poznato, ovakvom pristupu uglavnom do sada nije bilo mjesta u udžbenicima. E sad, s pravom ili ne..!?

Dozvolite mi da ovom prilikom naglasim još jedan mogući pristup određenoj značaja ove knjige – britanska sociologinja religije Grace Davie naslovila je svoju posljednju knjigu *Europe: Exceptional Case* (2002), gdje razmatra da

li je i kako Evropa drugačija u odnosu na ostali svijet kada je pitanju religija u njenim društvima. S osnovnom polaznom sintagmom – “vjerovati bez pripadanja”, ova autorka tvrdi da to jeste slučaj i da su Evropljani danas zapravo “drugačije” religiozni od ostatka svijeta.

Ne mogu a da ne upitam da li je Bosna i Hercegovina drugačija po pitanju pristupa religiji i, ako jeste, na koji način i kako? Odnosno da li je drugačija u odnosu na Evropu, koja se opet značajno razlikuje od Amerike, i tako dalje. Ova knjiga na izvjestan način skriveno otvara i takva pitanja, npr. pitanje “pripadanja bez vjerovanja”, iako zadržavam pravo da je to možda isuviše moje lično čitanje Cvitkovićevog rada.

Na kraju jedna univerzalna postavka – većina sociologa religije ima nekako čudnu tendenciju da, kako im se rad razvija, teže bilo redukcionizmu, odnosno relativizmu, ili pak na suprotnom polu, dogmatizmu u samoj teoriji. U Cvitkovićevom slučaju ne radi se ni o jednom niti drugom. Kao sociolog religije u zreloj dobi on doista pokušava “produbiti razumijevanje uloge religije u društvu, istražiti njen značaj u ljudskoj istoriji i uticaj na nju, proniknuti u suštinu njene raznovrsnosti i identificirati društvene snage i uticaje koji je oblikuju” – ergo, istinski pravi način za kolegu sociologa religije, kao što ga je već odredio Malcolm Hamilton u uvodu svoje sociologije religije (2003).